

**KOHTUOTSUS
EESTI VABARIIGI NIMEL**

Kohus	Pärnu Maakohus
Otsuse tegemise aeg ja koht	24. juuli 2024, Pärnu
Väärteoasja number	4-24-1337 (940024000312)
Kohtunik	Indrek Nummert
Kohtuistungi sekretär	Marie-Liis Orav
Väärteoasi	Vitali Nikesini 14.04.2024. a kaebus Keskkonnaameti juhtivinspektor Jaanus Põldma 08.04.2024. a kiirmenetluse otsusele nr 940024000312 KPS § 85 lg 1 järgi
Kohtuistungitel osalenud isikud:	kaebuse esitaja Vitali Nikešin kohtuvälise menetleja esindajana Keskkonnaameti õigusosakonna vanemjurist Annika Koha
Kaebuse esitaja	Vitali Nikešin /.../
Kohtuvälise menetleja esindaja	Keskkonnaameti õigusosakonna vanemjurist Annika Koha
RESOLUTSIOON	Juhindudes väärteomenetluse seadustiku § 2, § 133-135, PSJKS § 9 kohus otsustas:

1. Jätta Vitali Nikešini suhtes kohaldamata regionaalministri 23.11.2023. a määruse nr 83 „Ajutised püügikitsendused, püügiõiguse tasu ja püügivahendite piirarv harrastuskalapüügil 2024. aastal“ § 4 lg 8, mille rikkumise eest karistati Vitali Nikešinit KPS § 85 lg 1 järgi, tunnistades selle määruse sätte koosmõjus KPS § 85 lg-ga 1 Põhiseaduse §-ga 23 (määratletusnõue) vastuolus olevaks.

Lisaks tunnistada Põhiseadusega vastuolusolevaks õigustloova akti andmata jätmine, millega ei nõuta Põhiseadusest tuleneva määratletusnõude täitmiseks kogu riigis vastavalt ametkonnalt minimaalseltki keelualade (nii püsivate kui ajutiste) nii kaitseks kui ka karistusnormi selguse huvides informeeriva tähistuste paigaldamist kohapeal looduses.

2. Tühistada 08.04.2024.a Keskkonnaameti poolt tehtud kiirmenetluse otsus Vitali Nikešini karistamise kohta KPS § 85 lg 1 järgi rahatrahviga 20 trahviühikut ehk 80 eurot ning lõpetada väärteomenetlus VTMS § 29 lg 1 p 1 alusel.

3. Edastada käesolev kohtuotsus kaebuse esitajale, Keskkonnaametile ja Riigikohtule koos PSJKS § 9 lg-s 2 nimetatud õigustloovate aktidega.

Edasikaebamise kord

Kohtuotsuse kuulutamine 24. juulil 2024. a.

Kassatsiooni võib esitada Riigikohtule 30 päeva jooksul alates Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud lahendi kuulutamisest. Kassatsiooni esitamise õigus on menetlusaluse isiku advokaadist kaitsjal, kohtuvälisel menetlejal või tema advokaadist esindajal.

ASJAOLUD JA MENETLUSKÄIK

V. Nikešinit karistati Keskkonnaameti 08.04.2024. a kiirmenetluse otsusega vääртеoasjas nr 940024000312 KPS 85 lg 1 alusel rahatrahviga 20 trahviühikut, s.o 80 eurot. V. Nikešin rikkus vääртеootsuse kohaselt KPS § 10 lg-t 2 koosmõjus regionaalministri 23.11.2023. a määrusega nr 83 „Ajutised püügikitsendused, püügiõiguse tasu ja püügivahendite piirarv harrastuskalapüügil 2024. aastal“ § 4 lg-ga 8 (edaspidi ka kui Määrus), millele kohaselt:

1) KPS § 10 lg 2: Keelatud on püüda kala käesolevas seaduses või selle alusel kehtestatud õigusaktis või ELi õigusaktis või rahvusvahelise lepingu alusel sätestatud keeluajal, -alal või püügivõimalust eirates, välja arvatud käesoleva seaduse § 19 lõike 4 alusel lubatud eriotstarbelisel kalapüügil (edaspidi eripüük) või kaaspüügi tingimustel.

2) määrus § 4 lg 8: Pärnu maakonnas Pärnu jõe lõigul, mis paikneb punktide 58°24.667'N, 24°39.562'E ja 58°24.765'N, 24°39.519'E ühendavast sirgest allavoolu kuni punktide 58°24.429'N, 24°38.945'E ja 58°24.423'N, 24°38.834'E ühendava sirgeni, on 1. jaanuarist 31. detsembrini kalapüük keelatud.

V. Nikešin esitas Pärnu Maakohtule 17.04.2024. a kaebuse kohtuvälise menetleja otsusele, kuna paremas kaldas keeluala tähistav märk puudub ja vasakus kaldas Keskkonnaameti inspektori väitel olev märk ei ole paremast kaldast nähtav, kuna jääb põõsaste taha. V. Nikešin lisas, et internetti ta kasutada ei oska ja ajalehed tal ei käi. Ilma märkideta ei ole tal võimalik kindlaks teha, kus keeluala lõpeb.

Kohus kuulas pooled ära 21.05.2024. a istungil ning määras kohtuotsuse kuulutamise kuupäevaks 21.06.2024. a. Kohus uuendas menetluse 27.05.2024. a määrusega ning määras 13. juuniks 2024 sündmuskoha vaatluse koos pooltega. Tõendite uurimise lõpetamise ning kohtuvaidluse uueks päevaks sai esialgne kohtuotsuse kuulutamise aeg, s.o 21.06.2024. a. Mh esitas kohus menetluse uuendamise määrukes kohtuvälisele menetlejale järgmised küsimused:

- a) Kas regionaalministri 23.11.2023 määrus nr 83 on kooskõlas Kalapüügiseaduse (KPS) § 11 lg 2 volitusnormiga (PS § 3 ja § 13 nõuded), mille järgi tohib minister kehtestada üksnes ajutisi piiranguid, kui kehtestatakse faktiliselt „püsivaid piiranguid“ alates 01.12.2022. a keelualana kohas, kus taastati ajalooline kalade rändeteed ning mille taastamise püsivus antud kohal peaks olema pöördumatu?
- b) Kas PS § 13 lg-ga 2 ja § 23 lg-ga 1 (karistusnormi piisava määratletuse põhimõte) on kooskõlas KPS § 85 lg 1 koosmõjus regionaalministri 23.11.2023 määrus nr 83 „Ajutised püügikitsendused, püügiõiguse tasu ja püügivahendite piirarv harrastuskalapüügil 2024. aastal § 4 lg 8“, mille kohaselt ei näe ette õigusloov akt riigile kohustust tähistada looduses jõe mõlemal kaldal minimaalselt või teatud meetrite tagant kalastuspüügi keeluala algust ja lõppu, arvestades erinevaid sotsiaalseid grupe ühiskonnas?

Keskkonnaamet taotles V. Nikešini kaebuse rahuldumata jätmist ning leidis, et määrus nr 83 on kooskõlas Põhiseadusega, kuna volitusnormi ulatust on järgitud, samuti, et määruse § 4 lg-s 8 on piisavalt selgelt piiritletud, kus ja kuna kalapüük keelatud on.

KOHTUOTSUSE PÕHJENDUSED

1. Kohtu poolt lahendatavaks küsimuseks on see, kas V. Nikešin püüdis kala keelualas ja teda saab selle eest karistada KPS § 85 lg 1 järgi. KPS § 10 lg 2 kohaselt on keelatud püüda kala käesolevas seaduses või selle alusel kehtestatud õigusaktis.

Regionaalministri 23.11.2023 määrus nr 83

§ 4. Lubatud püügivahendite piirarv, püügiõiguse tasu ja püügikitsendused sise- ja piiriveekogudes, välja arvatud Peipsi, Lämmi- ja Pihkva järvel

(8) Pärnu maakonnas Pärnu jõe lõigul, mis paikneb punktide 58°24.667'N, 24°39.562'E ja 58°24.765'N, 24°39.519'E ühendavast sirgest allavoolu kuni punktide 58°24.429'N, 24°38.945'E ja 58°24.423'N, 24°38.834'E ühendava sirgeni, on 1. jaanuarist 31. detsembrini kalapüük keelatud.

Kaebuse esitaja kalastas Pärnu jõe paremal kaldal, rikkudes süüdistuse järgi mh määruse § 4 lg 8 nõudeid.

KPS § 85. Kalapüük ja veekogus kala püügijärgne hoidmine keelatud ajal ja alal ning püüda keelatud kalaliigi isendite ja alamõõdulise kala püük ning püüda lubatud kala koguse ületamine

(1) Kalapüügi või veekogus kala püügijärgse hoidmise eest keelatud ajal või alal või püüda keelatud kalaliigi isendite või alamõõdulise kala püüdmise eest kaaspüügi tingimusi rikkudes või harrastuspüügil püüda lubatud kala koguse ületamise eest – karistatakse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut.

2. Uuritud tõendid

01.04.2024. a sündmuskoha vaatlusprotokoll kohaselt asub sündmuskoht haakuvalt süüdistusega koordinaatidel 58°24,5437'N 24°38,8089'E ja V. Nikešiniile antakse korraldus püügivahend jöest välja kerida (foto 4), milleks on 3 konksuga tonka. Fotode järgi on tegemist V. Nikešiniga. Sündmuskoht fotografeeriti digikaameraga Sony, asukohad määrati GPS-seadmega Garmin Montana 700 (täpsus +/- 3 m). Protokolli lisaks on ka skeem (kaart), millel on märgitud tärniga V. Nikešini asukoht.

21.05.2024. a kaebuse esitaja ütlused istungil. V. Nikešini ütluste kohaselt soovis ta 01.04.2024. a minna kala püüdma ja ta ei tahtnud püüda kala keelualas. V. Nikešin arvas teadvat, kus keeluala algab, kuid ei teadnud selle lõppu ja ta otsis lõpu kohta märki, liikudes selleks piisavalt kaugele Sindi kirikuni, kuid märki näha polnud ning seetõttu leidis, et see ala ei saa olla keeluala ning istus mättale ja asus kala püüdma. V. Nikešin joonistas ka kaardile joone, kust sisenes ja liikus keeluala märgi otsimiseks, kohus võttis selle kohtuasja materjalide juurde. Ühel hetkel tuli tema juurde Keskkonnaameti ametnik Jaanus Põldma ja ütles, et ta püüab kala keelualas. Ametnik näitas suunda, et märk on teisel pool kallast, kuid tema ei näinud seal ka märki, vaid võsa. Ametnik näitas talle ka oma telefoni pealt seda pilti, et kus on keeluala, kuid V. Nikešini ütluste kohaselt temal endal ei olnud võimalust enne kalastama asumist selles veenduda ja telefonis ei oska ta internetti nii kasutada. Kohtuistungil kohtuvälise menetleja esindaja küsis, miks ta ei valinud kaugemat punkti kalapüügiks, kui teadis, et on keeluala küsimus, ning sellele V. Nikešin vastas: „Siin ma tahtsingi öelda, et oleks ma teadnud, et keeluala lõpeb kaugemal, siis ma oleks läinud kaugemale, aga ma ei teadnud. Ma käisin maa läbi, ma tahtsin näha, kus on see märk, aga seda märki kuskil ei ole.

Hetkel ma jooniselt näen, aga sellised joonised oleks võinud olla infotahvil, siis inimene oskaks vaadata, kus need märgid on.“ Samuti küsis KKA esindaja, miks ta ei läinud veendumiseks veelgi kaugemale, kilomeeter või kaks, sellele vastas V. Nikešin: „Minu jalgadega ikka ei lähe enam kilomeeter või kaks. /.../“.

17.06.2024. a kohtu poolt teostatud sündmuskoha vaatlus. Kohus tuvastab, et asukohas, kus V. Nikešin kala püüdis, ei ole võimalik tajuda ei keeluala algust ega lõppu ilma määruuses märgitud vormingus kuvatud GPS-andmeid kasutamata¹ (foto 1, foto 2) ja sellest asukohast võib tajuda selgemalt kärestiku alguses olevat ristkülikukujulist märki, mis on tagurpidi ja ei puutu asjasse (foto 2). Samuti näiteks pole fotodel 5-6 näha toodud märke ja nende sisu (tl 39), sh foto 5B on zoomitud protokollis ja igal juhul ka sellel on märgi asupaik paremalt kaldalt raskesi märgatav.

¹ Isegi kui koordinaat on käes, tuleb osata aru saada pikast numbrite jadast, kus sa siis asud määratud piiride suhtes.

Sealjuures kohus veendus ise, et fotode 5 ja 6 ning kalapüügi koha (fotod 1 ja 2) vaheline ala ei ole ilma ekstreemsustesse laskumata paremat kallast pidi läbitav. Kohus liikus sama rada pidi, mille järgi V. Nikešin otsis keeluala märki ning kohus veendus, et ka paremalt kaldalt suunaga vastaskaldale ei olnud näha keeluala lõpu märki (foto 3), nagu viitas oma ütlustes ka 1. aprilli kohta V. Nikešin. Kohus vaatles ala kuni Sindi kirikuni, mis asub teisel pool kallast (foto 4), silmapiirini ei olnud võimalik näha mingeid tähistusi keeluala lõpu kohta. Nimetatud vahemaad püüdmise asukohast kuni Sindi kirikuni ei saa hinnata lühikeseks alaks, vaid kohtu hinnangul piisavaks jalutuskäiguks, et seda pidada püüdeks märki otsida.

Samuti kohus tuvastas, et keeluala alguse juures märkidega (foto 5, 5A ja 5B) keeluala tähistamine on osaline ja kindlasti mitte vastavuses keeluala tegeliku algusega GPS-andmete järgi (vt foto 6), sest tegelikus keeluala alguse kohas puudub üldse tähistus ja info kohapeal. Foto 5 ja 5A näitavad seda, et tegemist on vabatahtlike kalakaitse märkidega, kus on sedastatud, et kalapüük **on pidevalt keelatud 1. jaanuarist 31. detsembrini** Pärnu jõel vastavatel koordinaatidel ja samuti on toodud Keskkonnaameti telefoni nr 1247. Seega teatud tähistus keeluala alguse kohta on olemas vabatahtliku märgistuse tasemel, kuid muus osas täpsemad kohapeal tajutavad andmed puuduvad.

Kohus tuvastab, et eelnevalt nimetatud ja uuritud tõendite alusel püüdis V. Nikešin kala süüdistuses toodud ajal Määruse § 4 lg 8 järgi keelatud kohas ning selles osas on täidetud objektiivne koosseis KPS § 85 lg 1 järgi. Õiged on ka kohtuvälise menetleja otsuses toodud viited KPS § 10 lg-le 2 ja § 71 lg 2 p-le 1, et seadusandja on nimetanud sellise tegevuse nn tõsiseks kalapüüginõuete rikkumiseks.

3. Otsuse kohaselt pani V. Nikešin toime antud teo ettevaatamatusest hooletuse vormis, sest ta ei teinud midagi selleks, et välja uurida täpselt keeluala piire. Täiendavalt kuulub ettevaatamatusdelikti objektiivsesse koosseisu hoolsuskohustuse rikkumise tuvastamine. Hoolsuskohustus tähendab igapäheelt nõutava ühiskonnas suhtlemiseks vajaliku hoolsuse, s.o sellise tähelepanelikkuse ja kohusetundlikkuse ülesnäitamist, mida eeldatakse üldises suhtluses või konkreetses tegevusvaldkonnas (RKKKo asjas nr 3-1-1-127-04 p 8; 3-1-1-45-14 p 8; 3-1-1-52-16 p 11.2).

Hoolsuskohustus on igapähe jaoks kohustuslik nõue käituda vastutustundlikult, järgida elementaarseid ohutusnõudeid. See tähendab, et isik peab olema piisavalt hoolikas, et tajuda ohtu mingile õigushüvele ja seda ära tunda, tajudes tingimusi, milles ta viibib (KarS kommenteeritud väljaanne p 9.1 lk 98). Kõigil juhtudel eeldab hoolsuskohustuse rikkumise tuvastamine isiku käitumises selle võrdlemist konkreetses situatsioonis hoolsa, s.o nõutava käitumisega. Kui keegi on teatud eluvaldkonnas tegutsedes põhjutanud õigushüvede kahjustamise, tuleb tema käitumist võrrelda väljamõeldava kolmanda isiku hüpoteetilise, keskmise isiku mõistliku ja kohusetundliku alternatiivkäitumisega (RKKKo 3-1-1-90-06; 3-1-1-56-07). Hoolsuskohustuse rikkumine eeldab hoolsusetut tegu ning asjaolu saabumise objektiivset ettenähtavust (RKKKo asjas nr 3-1-1-127-04 p 8).

Kohtuvälise menetleja kohtuvaidluses viitas ka koosseisu eksimusele, et selle järgi on igal juhul tegu hooletuse korral samuti karistatav. KarS § 17 lg 1 kohaselt isik, kes tegu toime pannes ei tea asjaolu, mis vastab süüteokoosseisule, ei pane tegu toime tahtlikult. Sellisel juhul vastutab isik seaduses sätestatud juhtudel ettevaatamatusest toimepandud süüteo eest. V. Nikešinile heidetaksegi ette hooletust.

Kohtu jaoks on käesolevas asjas aga õiguslikuks küsimuseks esmalt riigi hoolsuskohustus pädevalt keelunormi kaudu karistusnormi selgeks määratlemiseks, et saaks õiguslikult lubatavalt ette heita normist mittekinnipidamist või analüüsida ka koosseisu eksimuse küsimust.

Eeltoodu tõttu tõstas maakohus antud karistusnormi põhiseaduspärasuse küsimuse kohtumenetluse käigus. Kohtuvälise menetleja leidis, et asjasse puutuvad normid on Põhiseadusega kooskõlas.

4. Formaalse põhiseaduspärasuse küsimus - kas regionaalministri 23.11.2023. a määrus nr 83 on kooskõlas kalapüügiseaduse (KPS) § 11 lg 2 volitusnormiga (PS § 3 ja § 13 nõuded), mille järgi tohib minister kehtestada üksnes ajutisi piiranguid, kui kehtestatakse faktiliselt „püsivaid piiranguid“ alates 01.12.2022. a keelualana kohas, kus taastati ajalooline kalade rändetee ning mille taastamise püsivus antud kohal peaks olema pöördumatu.

4.1. Asjasse puutuv Määrus on kehtestatud KPS § 11 lg 2 alusel, mille kohaselt kalavaru ohustatuse korral kehtestab ajutised püügikitsendused valdkonna eest vastutav minister määrusega. Ilmselt on legitiimne eesmärk PS § 5 kohaselt Eesti loodusressursside kaitse, kuid ka see ilmne kaitsevajalikkus tuleb realiseerida õigusaktis proportsionaalsuse ja sobivuse mõttes lisaks ka muidu põhiseaduspäraselt. Küsimus on seetõttu selles, kuidas pädevalt kehtestada nii ajutisi kui püsivaid reegleid selgelt ning järgitavalt, et see edendaks õigushüve kaitset ja ei riivaks samas lubamatult ka samas teisi õigushüvesid.

4.2. Formaalses mõttes seaduse legitiimsusega volitusnorm **annab õiguse regionaalministrile kehtestada üksnes ajutisi kitsendusi**. Iga-aastaselt 1. jaanuarist 31. detsembrini pikendamist ei saa kohtu hinnangul aga pidada ajutiseks.

Kohtuistungil kohtuväline menetleja viitas, et nimetatud Määrusega on ka muudes kohtades, näiteks Esnal jõel aastaringelt kalastamine keelatud ning selliseid norme on määruses läbivalt. Püsivad keelualad kehtestatakse kalapüügieskirjaga ning ajutised vaidluse all oleva määrusega nr 83 juhul, kui konkreetset lõigul võib kalavaru ohustatus muutuda ning võib tekkida vajadus seda keeluala pikendada, tühistada, suurendada või vähendada. Maakohtu jaoks nende (Esna jõe jms) piirkondade täpsete sisuliste asjaolude teadmine ja uurimine väljub antud kohtuasja raamest. Sõna-sõnaline tõlgendus viitab, et pädevus on antud ministrile üksnes ajutisteks kitsendusteks ja selline on olnud seadusandja mõte ning eesmärk volituse andmisel, seetõttu tuleb jääda pädevuspiiridesse.

Püsivat reguleerimist kinnitab ka asjaolude kontekst – üldteada asjaoluna ajakirjandusest on selge, et riik ostis Sindi paisu AS-lt Raju 2015. aasta aprillis selleks, et teha algust praktiliselt hävinud Pärnu jõe lõhepopulatsiooni taastamisega, millega Eesti lõhede arvukus kahekordistuks. Seal alates alustas Keskkonnaagentuur Euroopa Liidu Ühtekuuluvusfondi võimendusel projekti „Pärnu jõestiku elupaikade taastamine“ elluviimist. 2018. aastal alustati Sindi paisu lammutamisega ja avati kaladele rändetee, taastamaks ajaloolist varem hävinud Pärnu jõe lõhepopulatsiooni.²

Maakohus leiab, et kõik asjaolud viitavad, et tegemist on pöördumatu protsessiga ja seejuures on õige ka kohtuvälise menetleja **endagi** otsuses fikseeritu: „*Antud keeld on Pärnu jõe kehtestatud selleks, et tagada Pärnu jõe esimestel kärestikel kalade aastaringne kuderahu ja kalade noorjärkudele antav võimalus toitumiseks.*“. Nii on saanud aru ka Vabatahtlik Kalakaitse Ühing (foto 5A tl 37), märkides infotahvilil, et keeld nimetatud jõe lõigus kehtib pidevalt - 1. jaanuarist 31. detsembrini.

Seega seadusandja on andnud volitusnormi ajutisteks piiranguteks, kuid asjaolud läbi ajalise telje kinnitavad, et Sindi tammi ostmine, lõhkumine ja kärestiku taastamine tähendas püsivat protsessi ja vajadust seeläbi antud piirides kalavarusid edaspidi seal pidevalt kaitsta. Seega selles osas ei ole toimitud põhiseaduspäraselt formaalses mõttes.

5. Materiaalse põhiseaduspärasuse küsimus - kas PS § 13 lg-ga 2 ja § 23 lg-ga 1 (karistusnormi piisava määratletuse põhimõte) on kooskõlas KPS § 85 lg 1 koosmõjus regionaalministri 23.11.2023 määruse nr 83 „Ajutised püügikitsendused, püügiõiguse tasu ja püügivahendite piirarv harrastuskalapüügil 2024. aastal“ § 4 lg-ga 8, sh osas, mille kohaselt ei selgita õigusloov akt piisavalt keelu sisu ega näe riigile ette kohustust tähistada looduses jõe mõlemal kaldal

² <https://keskkonnaagentuur.ee/uudised/sindi-paisul-avati-kaladele-randetee> 04.02.2023 ajalehe artikkel näitab, et tänu taastamistödele on suurenenud ka teiste kalade populatsioon; veel: <https://parnu.postimees.ee/7705850/uuring-sindi-paisu-lammutamine-tasus-ara>.

minimaalselt või teatud meetrite tagant kalastuspüügi keeluala algust ja lõppu, arvestades erinevaid sotsiaalseid gruppe ühiskonnas.

5.1. Põhiseaduslikult immanentne nõue on, et iga õigusi, keelde ja käske loov norm ka ise peab vastama Põhiseaduse nõuetele. Materiaalselt PS §-st 23 tulenev *nullum crimen sine lege certa*³ printsiip tähendab riigi kohustust keelu- ja karistusnormi piisavalt arusaadavaks määratlemiseks, et üldse tohiks selle alusel inimest karistada.

PS § 3 alusel sisuliselt kogu avaliku võimu tegevus peab olema põhiseaduspärane ja rajanema seadustel ning täitmiseks kohustuslikud saavad olla üksnes avaldatud seadused. PS § 3 lg 1 esimesest lausest tuleneva parlamendireservatsiooni e olulisuse põhimõtte nõuab, et kõik riigielus olulised küsimused otsustab Riigikogu või kõrgeima võimu kandjana rahvas. Põhiseadus ei keela Riigikogu pädevuses olevate küsimuste delegeerimist täitevvõimule, kui seaduses on piisavalt määratletud täitevvõimu tegutsemise alused ja tingimused, et välistada omavoli (RKPJKo 20.12.2016, 3-4-1-3-16, p 111).

PS § 13 on üks üldistest põhiõigusi tagavatest sätetest, mis sätestab üldised õigusriiklikud põhimõtted. PS §-st 14 tuleneb üldine põhiõigus korraldusele ja menetlusele (korrektsel õigusloomele⁴).

PS § 23 määratletuspõhimõttest tulenevalt on vajalik süüteokoosseisu tunnuste tõlgendamine viisil, **mis võimaldab igaühel ette näha, milline käitumine on keelatud ja karistatav** ning milline karistus selle eest ähvardab, et ta saaks oma käitumist vastavalt kujundada (vt nt RKÜKo 21.06.2011, 3-4-1-16-10, p 48 jj; RKKKo 16.12.2013, 3-1-1-113-13, p 24.2).

PS § 11 kohaselt **õigusi ja vabadusi tohib piirata ainult kooskõlas põhiseadusega**. Õigusnormi määratletusnõude järgimine on PS-st tulenev otsene ja absoluutne (ilma seadusereservatsioonita) eeltingimus legitiimselt vabaduse piiramiseks (karistamiseks). Seega lõppastmes peab PS-ga olema igaühel **tagatud kaitse ka määratletuspõhimõtte vastaselt kehtestatud karistusnormi vastu**, sealjuures ei ole tähtsust, kas normiandja lõi sellise normi ekslikkusest, hooletusest, omavolist vm. **Kaitse peab olema igal juhul tagatud sellise õigusnormi adressaadile PS kohaselt.**

5.2. Kõigil juhtudel eeldab antud isikule inkrimineeritud seadusliku hoolsuskohustuse rikkumise tuvastamine isiku käitumises selle võrdlemist konkreetsetes olukordades keskmise mõistliku hoolsa käitumisega inimesega. Kalastada võib nt laps, vanur, liikumispuudega jm isik, sh lihtsa õnnega ei ole neil eraldi vaja osta kalastusluba – vt KPS § 28 lg 1-3. Seega seadus osaliselt eristab ka isikute gruppe. Seega tuleb antud juhtumi konstellatsioonis arvestada seda, et tegemist **ei ole kutselisele kalurile seatud nõudega Määrusest arusaamiseks, vaid antud Määruse norm peab olema sisuliselt mõistetav väga erinevatesse sotsiaalsetesse gruppidesse kuuluvatele isikutele, kellega tuleb ka isikuid võrrelda. Põhimõtteliselt kui kutselise isiku eeldused samastatakse mitte kutselise teatud erilises osas, siis see pole kooskõlas PS §-st 12 tuleneva põhimõttega „võrdseid saab kohelda võrdselt ja ebavõrdseid ebavõrdselt“. Antud võrdluse osas aga puuduvad mõistlikud õiguspärased kaalutlused „võrdseks kohtlemiseks“.** Kutseline kalur peab arusaadavalt tegema erilisi pingutusi, nt merel/järvel, et oleks eraldi ostetud GPS seade või tehtud erilisi seadistusi telefonis. Kohus veendus sündmuskohal, et nt Apple mobiiltelefon ei paku sellist asukoha määratluse kirjeldust nagu antud Määruse koordinaadid, s.t Apple poolt pakutud andmed tuleb omakorda kuidagi osata teisendada ja osata seda ka märgata. Kogu eeltoodu viitab õigusvastaselt „võrdsele kohtlemisele“ (vt lisaks ebavõrdse kohtlemise aspekt p 5.3.2).

5.3. Kohtul tuleb vastata küsimusele, kas vabadusi saab piirata **sellise „selgusega“** keelunormiga ja seda oluliselt, sest sellega on seotud omakorda karistusnorm. Ehk, kas antud õigustloov akt – Määrus nr 83 – vastab PS järgi nõutud süüteo normi (blanketne norm karistusnormi eelduste täitmiseks) piisavale

³ ladina keeles: pole kuritegu ilma seaduseta

⁴ vt ka M. Ernits, Juridica 4-5/2023, lk 287

määratletusnõudele, kui Määruses on välja toodud peaausjalikult üksnes GPS koordinaadid ja selle normi adressaadiks ei ole üksnes kutselised kalurid, vaid ka hobikorras nn harrastuskalastajad.

5.3.1. Määruse § 4 lg 8:

Pärnu maakonnas Pärnu jõe lõigul, mis paikneb punktide 58°24.667'N, 24°39.562'E ja 58°24.765'N, 24°39.519'E ühendavast sirgest allavoolu kuni punktide 58°24.429'N, 24°38.945'E ja 58°24.423'N, 24°38.834'E ühendava sirgeni, on 1. jaanuarist 31. detsembrini kalapüük keelatud.

Üldteada olevalt on Pärnu jõe pikkus 144 km. Samas kui sama määruse §-s on näiteks ka keeleliselt arusaadavalt lahti kirjutatud sätteid nagu:

(5) Pirita jõel Veneküla raudteesillast kuni Lükati sillani on 20. oktoobrist 30. novembrini kalapüük harrastuspüügivahenditega keelatud.

(7) Esna jõel on kalapüük keelatud lähtest kuni Sargvere peakraavi suudmeni 1. jaanuarist 31. detsembrini.

Seega on võimalik lihtsa sobiva meetmena õigusaktis kirjeldada ära piiranguid selgelt ja keeleliselt arusaadavalt, vajadusel ilmselt ka ala nii paremal jõekaldal kui vasemal jõekaldal, et inimene saaks märgata kohapeal keelunormi. Kui ei ole võimalik märgata n-ö maamärkide järgi, miks ei võiks normi selguse huvides seda siis ka tähistada kohapeal, jääb vastamata. Karistusnorm ei ole riigi lõks/püüinis trahviraha kogumiseks. Karistamise mõte ja eesmärk PS § 23 järgi on üksnes teadliku või lohaka isiku käitumise mõjutamiseks, kes õigushüve kaitsvast õigusnormist ei hooli.

5.3.2. Vaadates süstemaatiliselt antud Määruse selgemaid keeluviiteid nt Pirita jõe ja Esna jõe kohta, siis õigusakt sisuliselt kohtleb ka ebavõrdselt erinevates riigi piirkondades olevaid isikuid, sest keelunormid vastavad neil (tekkinud probleemi valguses) ilmselt määratletusnõudele ning õiguse vastu eksimise võimalused on seetõttu oluliselt väiksemad (selgus vabaduste piiride kohta). **Pole õigustust**, et ühes piirkonnas on riik sätete kirjeldamisel põhjendamatult (meelevaldselt) passiivsem kui teises piirkonnas sarnaste sätete puhul. Määrus ei kirjelda ühetaoliselt selgelt samaste elujuhtumite keeldusid.

5.3.3. Riik alustas antud piirkonnas lõheliste rändetee taastamise uuringute ja tegevustega juba enam kui 10 aastat tagasi – asjaga on seotud ametkonnad, kes peavad õigusakte korrektselt ette valmistama. Määruse § 4 lg 8 eeldab, et inimene kasutab interneti, sh looduses või otsib nõu eelnevalt asjatundjalt – Keskkonnaametilt. Kuidas inimene peab suutma ka näiteks helistamisel kohapeal asukohta ja võimalikku keelualas või sellest väljas viibimist kirjeldada, kui riik ei ole osanud keeluala ära kirjeldada määruses või tähistada looduses, jääb vastamata. Kuidas üldse aru saada keelualast, kui silmapiiril pole näha kalastamist keelavaid märke? Seaduse mõte ja eesmärk ei saa olla vaid halduskoormuse tekitamine püsivalt raskesti mõistetavate normide selgitamiseks jm sellega seonduv.

Kohtunik koos menetlusgrupiga püüdis kohtuasja lahendades ise leida GPS koordinaatide järgi täpset kohta, kus on keeluala. Selle tuvastamisel Määruses kuvatud koordinaatide järgi esines mitmeid takistusi. Esimene takistus oli leida õige ja täpne rakendus. Nt Google Maps (teadaolevalt laialt levinud ja kasutatav kaardirakendus) ning ka Maa-ameti kaardiserverid ei võimaldanud antud tulemust saavutada. Kohus püüdis jõuda sündmuspaika võimaliku keeluala algusest, kus oli tähistus Vabatahtlike Kalakaitse poolt, kuid püügikohta jõudmine osutus liialt ekstreemseks kogu menetlusgrupi jaoks.

Kohus uuris ka Keskkonnaameti kodulehte ning suurte pingutustega leidis lehe pump.reach-u.com/kalandus/public/, milles oli toodud keeluala kohta kaardist kuvatõmmis ja all märke, et see on informatiivne (kohtu märkus: informatiivne pole kunagi kindlalt õigusi loov ja tekitav; tegemist on sama kaardiga, mis on sündmuskoha vaatlusprotokolli lisaks). Info leidmine ise nõudis ka menetlusgrupi jaoks tunde, kuid ka siis puudus kindlus, et kätte on saadud õiged andmed.

Üldkasutatavad muud võimalused. Kohus leidis nt 23. märtsi 2023. a ajaleheartikli⁵, milles on toodud ka kaart selgitusega - *Sindi karestikul on aastaringselt kalapüük keelatud ehk kala ei tohi püüda Vabriku truubist Sindi väliujulani*.⁶ Foto: Kuvatõmmis/Keskkonnaagentuur. Sealjuures aga V. Nikešini kalastas paremal pool kaldal, mitte vasakul (Vabriku truup ning Sindi väliujula asuvad teisel pool kallast V. Nikešini kalapüügikohast). Artiklis on ka toodud järgmine - *Keskkonnaministri määrusega on Sindi linnas Pärnu jõe lõigul, mis paikneb punktide 58°24.667'N, 24°39.562'E ja 58°24.765'N, 24°39.519'E ühendavast sirgest allavoolu kuni punktide 58°24.429'N, 24°38.945'E ja 58°24.423'N, 24°38.834'E ühendava sirgeni, kalapüük nüüd aasta läbi keelatud*. Seega antakse teada mitte ajutisest, vaid püsivast keelust - minister kehtestab ja pikendab aga pidevalt antud ajutist keeldu, **vt eespool otsuse p 4**.

Maakohus on seisukohal, et õigusaktist arusaamiseks lihtsa vabaduse - hobi - küsimuses peaks piisama selgest õigusakti tekstist ja interneti kasutamise oskusest. Looduses olles ei pruugi aga ka kõikjal olla internetiühendus piisav, et selle kaudu keelunormi märgata või täpselt järgida saaks. Seega kui õigusakti tekstis on keeluala maamärkide kaudu piisavalt kirjeldatud, ei saa kodanik ka vabandada end seaduse mittetundmisega. Samas **antud juhul, kui tegemist on nii tähtsa ja ajaloolise kudemisalaga**, mida tõesti kaitsta soovitakse ja ka eksimusi välistada, siis lisaks GPS koordinaatidega asukoha määramine 144 km pikkusel jõel eeldaks ka looduses märkidega tähistamist – see ei saa olla ebavajalik kulu õigushüve kaitse eesmärgil. Vastupidisel juhul teeniks norm karistuse kaudu eeskätt riigikassa täitmist trahvi näol aga mitte õigushüve tõsimeelset kaitset kooskõlas PS-i sätte ja mõttega.

Lisaks võiks ka antud õigustloova aktina Määrus „e-riigis!“ keeleliselt täpsele seletusele täiendavalt anda ka Määruse lisas kaardi, kui tõesti taastati antud ajalooline väga tähtis rändeteed ja see pole ju asjaolude pinnalt kuidagi enam pigem ajutine. Eriti olukorras, kus seadus nimetab keelunormi rikkumist ka **tõsiseks rikkumiseks**, rõhutades õigushüve tähtsust ka avalikkuse jaoks. Seega tuleb ka kaitseks luua **sobivad (proportsionaalsed) meetmed**, mis antud õigushüve kaitset selgelt edendaksid ning keelunorm ise ei oleks **täiesti sobimatu ebaselge sõnastuse tõttu** olulistele ühiskonnagruppidele.

Loomulikult on isikutel õigus ja teatud juhtudel ka kohustus pidada nõu asjatundjaga. Õigusliku eksperdiga nõu pidamine selget tulemust käesoleval juhul aga kergelt kätte ei annaks, selles kohus veendus isegi, sest „õigus“ on kuskil mujal, n-ö peidus. Tundub, et selge õiguse sätte asemel on õigusriigis justkui *saladuslik seaduste laeka võti* täitevvõimu käes – saad vastuse vaid sealt kätte. Antud juhul asjaolud just seda kinnitavadki ning maakohus ei pea seda olukorda õigeks.

Eeldus, et iga inimene peab suutma looduses kasutada interneti, professionaalseks kasutamiseks mõeldud GPS-seadet või otsima internetist infotelefoni numbri ja siis looduses suutma veel telefoni teel selgeks teha täie kindlusega, kus ta tegelikult asub (kui õigusaktiski ei ole loodusobjekte suudetud kirjeldada) või minema nõu jaoks kohale teenindussaali, **ei ole mõistlik piirang**. See nõue saaks olla eelduseks, kui riik on omalt poolt vähemalt püüdnud määratletusnõude täitmiseks selgemalt ja piisavalt õigusaktis olustikku kirjeldada, sh looduses ka vajadusel keeluala alguse ja lõpu ära tähistanud ning kui tekib mingi muu täiendav küsimus, siis on kodanikul kohustus ise pöörduda, et vältida ise eksimusi.

5.3.4. PS § 19 sätestab igapäevase õiguse vabale eneseteostusele. PS § 11 alusel õigusi ja vabadusi tohib piirata **ainult kooskõlas** Põhiseadusega. Need piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust.

Igapäevane vabadus olla hobikorras harrastuskalastaja, millisesse gruppi võib sattuda väga erinevaid ühiskonnagruppe, kes ei ole võimelised täitma samu nõudeid nagu nt elukutselised kalurid, kelle elatusallikas ongi kalastus ning kellelt on mõistlik oodata ka GPS koordinaatide järgi orienteerumise võimekust. Harrastuskalastaja ei ole kutseline kalur, kellele võib seada erilisemaid nõudeid, sh kui ta tegevused on erinevatel veekogudel, eeldamaks suuremat tähelepanelikkust ja meetmeid selleks. Ka seni on olnud tava, et õigushüvede kaitse eesmärgil ohtudest ja keeldudest antakse

⁵ <https://parnu.postimees.ee/7738626/kaart-sindi-karestikul-muudeti-puugitingimusi-rangemaks>

⁶ Miks antud selgitavat sõnastus ei või kasutada õigusaktis ja mõlema kalda osas, jääb vastamata

lisaks märku vastavate tähistustega nt liikluskorralduses, sõltumata sellest, et interneti abi on võimalik kasutada ka jalakäijal, samuti sõidukijuhil kaasaegse auto navigeerimissüsteeme, mis suuliselt annavad teada liiklusemärgidest. Isegi kui need võimekused oleksid kõigil, ei oleks pidev interneti kasutamise nõue mõistlik ja piisavalt ohte ära hoidev.

Seega kohus leiab, et nii kaua, kui on piisavalt sotsiaalseid gruppe, kes ei suuda e-riigi kõigi ideaalidega 100% kaasas käia⁷, ei pea inimene lihtsat hobi harrastades elama piisavalt mitteselge normi tõttu karistushirmus, õppima keelunormi karistuse kaudu või jätma oma vabadusi seetõttu realiseerimata. Karistusnorm peaks rakenduma aga *ultima ratio* ehk viimase abinõuna. Kohtu hinnangul antud juhul peab riik lisaks **proportsionaalselt õiguste piiramise eesmärgil** ka looduses suutma keeluala piisavalt selgeks teha näiteks vastava märgistuse kaudu, ei saa loota vaid alternatiivsele vabatahtlike märgistusele. **Proportsionaalseks õiguste ja vabaduste piiramiseks** (karistamiseks) peavad reguleeritud olema ka vastavad tähistamise nõuded selleks – minimaalselt keeluala algus ja lõpp ning sõltuvalt pikkusest ka enam. Seega õigusnormiandjal **oleks võimalik luua ilmselt sobivaid leebemaid meetmeid (ka efektiivsemaid looduse kaitseks)** kõigepealt inimestele olukorra arusaadavalt selgitamiseks, enne karistamisele asumist. Olukord ei ole ka selge, kui keelunormi kohta on looduses jäetud tähistus vaid juhuslikkuse - vabatahtlike ühingute kanda, mis antud juhul samuti pole täielik ja täpne. Avalikkuse huvid ei saa redutseeruda raskeks õigushüve riiveks – eksinute karistamiseks eksitava regulatsiooni tõttu, vaid regulatsiooniks, **mis teenib** nii keskkonna kui **ka normi järgida sooviva** isiku õigushüvesid, vältides mõlemale ebamõistlikku kahju (proportsionaalsus kitsamas mõttes). Seega õigusakti andja on jätnud täitmata oma kohustused mitmes mõttes, otseselt ebapiisava regulatsiooni alusel on karistamine keelatud **otseselt seaduse reservatsioonita** (seadusandja kaalumisevõimaluseta) PS § 23 rakendamisel. Lisaks oleks keelunorm ja ähvardav karistus ebaproportsionaalne, sest ei arvestaks oluliste ühiskonnagruppide eripära, kui hüpoteetiliselt jaatada antud Määruse sõnastuse lubatavust.

5.3.5. Eirates selles küsimuses ühiskonnaliikmetena erinevaid sotsiaalseid gruppe, rikub see PS järgi ka inimvääriskuse printsiipi (antud juhtumil PS § 10 koos §-ga 19). Inimest ei tohi allutada kohtlemisele, mis taandab ta pelgalt objektiks (*maakohus peab silmas normide õppimist karistuse kaudu*) ja seab põhimõttelise kahtluse alla tema kui subjekti kvaliteedi või väljendab põlgust väärtuste suhtes, mis on inimesel tema isiksuse tõttu.⁸ Igal indiviidil on täielik sotsiaalne väärtus ja õigus austusele ka siis, kui ta ei ole 100% läinud kaasa e-riigi ideaalidega. Riigipoolne kohtlemine (nt normist teadasaamine ja asjaajamine) peab olema väärikas. Realistlik kvaliteetne (e-)riik peab ka kodanikeni jõudma teatud nõutaval määral, mitte üksnes kodanikud temani.

Kodanik ei pea ennast alandatuna tundma, kui ta on oma koduriigi looduses ja kas ei oska spetsiifiliselt interneti kasutada, pole internetiühendust või veel enam – ei oma professionaalseks kasutamiseks mõeldud GPS-seadet. Põhiseadusega ei ole kooskõlas see, kui osa ühiskonnaliikmeid saavad õppida keelunorme ülemääraste tegevuste ja ka sekelduste kaudu ning vabaduste realiseerimine tekitab eelduslikult neile probleeme ja sh ohu sattuda süüteo menetlusse. Kui kodanik ei lähe erinevatel põhjustel kaasa kõigi e-riigi ideaalidega, ei tähenda see seda, et tema vabaduste teostamine tuleb talle keeruliseks teha ja justkui seeläbi kuidagi sundida teda ning teha olukord raskeks, sest ta ei sobi kuskilt võetud parameetrite järgi nn ideaalsesse e-riiki. Käesoleval juhul oli tegemist invaliidsuspensionäriaga, kes soovis minna loodusesse kala püüdma ning tema jaoks lõppes see karistusega, sest ta ei mahtunud e-riigi ideaalidesse (õiguskuulekus võrdsustakse digipädevusega), millist nõuet pole kuskil Põhiseaduses kirjas. Teiste õigushüvesid arvestav inimene on vaba oma individuaalsuse arendamisel oma võimete ja heatahtlike põhimõtete järgi. Samas ühelt poolt Määruse andjast kõrgemal olev seadusandja on loonud meetmed, et invaliidsuspensionär liiguks looduses ja saaks püüda lihtsa õngega endale tasuta kala (invaliidsuspensionäri antud püügiloa nõue puudub), seega on siingi antud juhtumil vastuolu normidega

⁷ Vrd. *mutatis mutandis* e-riigi harta <https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/ESTeriigi%20harta.pdf>

⁸ *mutatis mutandis* võrdleva näitena Saksamaa LV Konstitutsioonikohtu seisukohtadest (BVerfGE 109, 312 jj; BVerfGE 131, 286)

antud vabaduse tegeliku sisu ja takistuste osas. **Ühiskonnaliikmetele võrdsete võimaluste loomine ja heaolu õiglane jagamine on sotsiaalse riigi põhimõtte lähtekoht.**

KKA esindaja kinnitas kohtus, et looduses keeluala tähistamiseks õigusaktidega antud kohustused puuduvad ja meil on e-riik. Samas ka antud kaasuses juhiti kaebuse esitaja tähelepanu ka vabatahtlike poolt loodusesse pandud märkidele, mis sündmuskoha vaatluse tulemusena esinesid osaliselt ning ei näidanud õiget keeluala algust ja lõppu. Samuti ei olnud need mõlemal pool kallast nähtavad, kas roheline või kauguse (laia jõe) tõttu. Sellises olukorras peab iga inimene suutma märgata keeluala lõppu üle jõe, sest tema pool jõe ääres ei olegi tähistust, sattudes võib-olla ka mitte kohakuti horisontaalselt üle jõe oleva märgiga, vaid diagonaalselt, seega ei ole tähistus piisav ja Määrus ei kirjelda ka muid maamärke. Samuti ei saa eeldada, et iga inimene suudab nii palju ringi liikuda (vaidlus puudub selles, et kaebuse esitajal on invaliidsus seoses liikumiskõuetega) ning märgata ka nt vaid üle kalda olevaid märke ilma, et jääks „hirm“, et äkki ikkagi eksin. Kohus ei leia, et seda saaks vaadelda hooletusena (sh KarS § 17 kaudu) olukorras, kus tegelikult riik on olnud ise esmalt hooletu PS-st tulenevate nõuete täitmisel kodaniku suhtes ja rikkunud seeläbi ise PS nõudeid.

6. Maakohus ülal analüüsis, et rikkumine saab alguse PS § 23 rikkumisest, mille rikkumine põhiõiguste ühtse kontseptsiooni tõttu sekkuks ka põhjendamatu ülaltoodud teistesse põhiõigustesse. Kokkuvõtvalt on maakohus seisukohal, et tuleb tuvastada PS § 23 rikkumine ja kõik muud ülaltoodud põhiõiguste rikkumised tulenevad sellest rikkumisest. Seetõttu V. Nikešini ei saa ette heita hoolsuskohustuse rikkumist Määruse § 4 lg 8 mittejärgmise tõttu ja antud Määruse säte tuleb jätta kohaldamata ning tunnustada põhiseadusvastaseks PSJKS § 9 lg 1 toodud mõlemal alusel:

1) nii seadusandja poolt antud Määruseks volituse rikkumise ja Määruse sätte PS § 23 toodud määratletusnõude rikkumise tõttu, kui ka

2) õigustloova akti mitteolemasolu tõttu, millega ei nõuta PS § 23 määratletusnõude täitmisel kogu riigis vastavalt ametkonnalt **minimaalseltki** sarnaste keelualade (nii püsivate kui ajutiste) nii kaitseks kui ka karistusnormi selguse huvides informeeriva tähistuste paigaldamist kohapeal, kui nn maamärkide kirjeldamine õigusaktis on mingil põhjusel tegemata/võimatu/raskendatud, s.t üksnes normi kirjelduse korral selle järgi looduses normi adreessidele võimatu/raskesti märgatav.

Kohtu kohustus on reageerida, kui õigusloomet tuleb põhiõiguste kaitsel parandada. Ülal nimetatud PS § 23 nõuded on vääramatud-absoluutsed (seaduse reservatsioonita) ja ka muud ülal käsitletud põhiõiguste riived oma olulisuse tõttu kaaluvad üles antud vääralt kujul kehtestatud Määruse sätte mistahes võimaliku õigustamise. Määrusega kehtestatud keelunorm ei saa õigustada V. Nikešini põhiseaduslikesse õigustesse sekkumist, sest see on ise nii formaalselt kui materiaalselt põhiseadusvastane. PS § 23 rikkumine takistab maakohtul objektiivselt tuvastatud faktiliste asjaolude alusel sedastada ka koosseisueksimust KarS § 17 järgi, isiku õigusvastast tegu ning süüd, sest antud keelunormi kohaldamise välistab kõrgeima õigusaktina Põhiseadus. V. Nikešini suhtes kuulub väärteomenetlus lõpetamisele seoses koosseisutunnuste puudumisega VTMS § 29 lg 1 p 1 alusel.

(allkirjastatud digitaalselt)

Indrek Nummert
Kohtunik